

UNIWERSYTET
O P O L S K I

WYDZIAŁ FILOLOGICZNY

Collegium Maius
pl. M. Kopernika 11, 45-040 Opole
tel./fax +48 77 541 59 39
dz-fil@uni.opole.pl
www.wfil.uni.opole.pl

Opole, 25.08.2022 r.

Prof. dr hab. Dorota Brzozowska
Instytut Językoznawstwa
Katedra Filologii Angielskiej
Uniwersytet Opolski
dbrzozowska@uni.opole.pl

Recenzja pracy doktorskiej pani magister Magdaleny Wołoszyn, pt. „Analiza lingwistyczna dyskursu prezydenckiego (na przykładzie wystąpień publicznych Aleksandra Kwaśniewskiego, Lecha Kaczyńskiego i Bronisława Komorowskiego)”, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej w Lublinie

1. Uwagi wstępne

Badania nad dyskursem publicznym rozwijające się intensywnie w licznych zagranicznych i polskich ośrodkach badawczych w dzisiejszych czasach nabierają nowego, jeszcze większego znaczenia ze względu na skomplikowaną sytuację polityczną i odgrywaną w niej rolę mediów. Zrozumienie mechanizmów rządzących wypowiedziami osób reprezentujących państwo i szczegółowa analiza języka, jakim się one posługują oraz powiązanie ich z reprezentowanym światopoglądem jest zadaniem trudnym i wymagającym wszechstronnej wiedzy z zakresu wielu obszarów. Uchwycenie miejsca krzyżowania się dyskursu medialnego z dyskursem politycznym, połączenie genologii z językowym obrazem świata i aksjologią wydaje się zadaniem karkołomnym, a jednak udało się je zrealizować i to w sposób spójny i przekonujący. Treść rozprawy, napisanej w Katedrze Tekstologii i Gramatyki Języka Polskiego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie odpowiada poczynionym w tytule deklaracjom przedstawienia analizy lingwistycznej dyskursu prezydenckiego.

Przedstawiona do oceny praca jest precyzyjnym pokazem zoperacjonalizowania i wykorzystania rozważań teoretycznych do analiz konkretnych materiałów – wystąpień publicznych trzech prezydentów Rzeczypospolitej Polskiej. Stworzony na potrzeby pracy korpus wypowiedzi prezydenckich jest imponujący. Odzwierciedla on dwadzieścia lat polskiej polityki krajowej i zagranicznej – reprezentowanej w oficjalnych wypowiedziach kolejnych głów państwa (Aleksandra Kwaśniewskiego w latach 1995-2005, Lecha Kaczyńskiego w kadencji 2005-2010 oraz Bronisława Komorowskiego w latach 2010-2015). Podkreślić należy, że z bogactwa zaprezentowanych tekstów stworzyć można byłoby trzy, a nie jedną monografię. Moim zdaniem, na podkreślenie w pracy zasługują przede wszystkim: jej bardzo dobre osadzenie metodologiczne, bogactwo wykorzystanego w części analitycznej materiału oraz staranność wykonania całości (to, że nie udało się znaleźć żadnej literówki w tak obszernym tekście, wydaje się wręcz nieprawdopodobne). Przedstawioną do recenzji dysertację oceniam bardzo wysoko.

2. Struktura pracy i uwagi szczegółowe

Na pracę składa się 614 stron, w tym: Wstęp (6 stron) siedem rozdziałów zasadniczych - trzy pierwsze teoretyczne i cztery następne analityczne - zatytułowanych kolejno: 1. Badania nad pojęciem dyskursu (53 strony); 2. Dyskurs prezydencki na tle innych rodzajów dyskursu (24 strony); 3. Podstawowe gatunki dyskursu prezydenckiego. Analiza genologiczna (25 stron); 4. Jestem człowiekiem lewicy. Dyskurs prezydenta Aleksandra Kwaśniewskiego (19 stron); 5. Jestem patriotą. Dyskurs prezydenta Lecha Kaczyńskiego (19 stron); 6. Byłem i pozostaję człowiekiem Solidarności. Dyskurs prezydenta Bronisława Komorowskiego (16 stron); 7. Kluczowe koncepty dyskursu prezydenckiego – analiza lingwistyczno-kulturowa (353 strony). Zakończenie. Wektory prezydentury a zróżnicowanie aksjologiczne konceptów (stron 14). Pracę dopełniają: Wykaz skrótów źródeł i zamieszczony na płycie CD Aneks. Na oddzielną uwagę zasługuje niezmiernie rozbudowana, bo licząca 40 stron Bibliografia, potwierdzająca, że Autorka sięgnęła do pełnego zasobu związanych w pracą źródeł – widać to także w obfitości cytowań i przypisów.

Strukturę pracy przedstawiono w sposób szczegółowy – rozdziały zawierają podrozdziały trzeciego stopnia, co sprawia, że spis treści dobrze oddaje strukturę logiczną pracy, pokazując zarówno jej całą koncepcję, jak i porządek wewnętrzny omawianych treści. Poszczególne rozdziały są bardzo dobrze zbalansowane, a objętościowe rozłożenie akcentów

– parokrotnie dłuższy od pozostałych rozdział siódmy, zawierający oprócz analiz także pełną dokumentację omawianych tekstów - wyraźnie wskazuje na wysoce materiałowy charakter pracy.

W poszczególnych podrozdziałach pierwszej części Pani magister słusznie przedstawia kolejno: pojęcie dyskursu w świetle danych językowych, etymologię i znaczenia słowa *dyskurs* oraz związane z nim derywaty, frazeologizmy, synonimy i antonimy. Na szczególną uwagę zasługuje rzetelne przedstawienie badań nad dyskursem w lingwistyce europejskiej – Autorka wykazuje się imponującą wiedzą na temat: francuskiej, niemieckojęzycznej oraz anglojęzycznej analizy dyskursu. Na ich tle omawia także podejście do dyskursu w językoznawstwie rosyjskojęzycznym i we współczesnym językoznawstwie polskim.

W rozdziale drugim Pani magister Magdalena Wołoszyn sprawnie przedstawia typologię dyskursu publicznego i relacje między dyskursem prezydenckim a innymi typami dyskursów. Trzecia część dysertacji koncentruje się wokół analizy genologicznej. Zaprezentowano w niej podstawy opisu gatunków mowy oraz gatunki dyskursu prezydenckiego w świetle danych systemowych. Oddzielne miejsce w opisie zyskały: orędzie, wystąpienie i przemówienie. Nie zabrakło też odniesień do innych gatunków dyskursu prezydenckiego. Następne rozdziały zbudowano według schematu: Dyskurs prezydenta A: sylwetka prezydenta A (B, C), Dyskurs prezydenta A (B, C) – wymiary: językowy, ideowy, interakcyjny. Częściom tym trudno cokolwiek zarzucić.

W najobszerniejszym rozdziale – siódmym – znajdziemy pojęcie *konceptu* i metody jego opisu w ujęciu przedstawicieli lingwistyki kulturowej, omówienie zagadnień definicyjnych od *stereotypu* do *konceptu kulturowego* i wyjaśnienie rozróżnień pomiędzy terminami: *kulturemy*, *słowa klucze*, *słowa-wartości*, *słowa sztandarowe*. W części tej pokazano też wybór kluczowych konceptów, charakterystycznych dla każdego z prezydentów, a wybranych w oparciu o ich hasła wyborcze lub autowypowiedzi. Zastanawia mnie, co było tutaj punktem wyjścia, czyli co jest tezą, a co wnioskiem w stwierdzeniu np. „WSPÓŁPRACA i DEMOKRACJA to kluczowe koncepty dyskursu prezydenckiego Aleksandra Kwaśniewskiego” (s. 268). Interesujące byłyby w tym kontekście porównawcze badania frekwencyjne, zwłaszcza, że Autorka sama stwierdza w podsumowaniu – „Demokracja w dyskursie Lecha Kaczyńskiego i Bronisława Komorowskiego była ważna, jednak nie stanowiła kluczowego konceptu ich prezydentury (tak jak dla A. Kwaśniewskiego)” (s. 552). Podobnie dzieje się z innymi słowami kluczowymi omawianymi w pracy. Pokazana jest istotna ich różnica jakościowa, ciekawe byłoby sprawdzenie, czy te

różnice znalazłyby odzwierciedlenie także w danych ilościowych, przebadanych statystycznie.

Bardzo inspirujące są rozważania zawarte w części ostatniej, gdy użycie tych samych konceptów przez inne osoby jest porównywane i rozmaite ich odcienie znaczeniowe są przedstawiane. Stworzona baza daje szansę na szczegółowe porównywanie także tekstów wygłaszanych przy tych samych okazjach (np. świąt państwowych). Interesujące jest też zestawienie osób, tekstów kultury i symboli przywoływanych przez poszczególnych mówców i ich częściowa powtarzalność. Zbiór ten sam w sobie jest dobrym punktem wyjścia do badania odwołań do kulturowo znaczących tekstów w dyskursie publicznym.

Każdy koncept przedstawiany jest w podobny sposób z zastosowaniem schematu: X i Y jako słowa klucze dyskursu A (B, C): wprowadzenie, X (Y) w świetle polszczyzny, X (Y) w ujęciu prezydenta A (B, C), dokumentacja. Zastosowany wzorzec pozwala nie tylko na precyzyjną analizę, ale też na relewantne porównania i stanowi dobry, metodologicznie uzasadniony model, który może być wykorzystywany przy opracowywaniu kolejnych (lub tych samych) konceptów, w wypowiedziach innych (lub tych samych) osób.

Niezwykle cenne jest też „Zakończenie. Wektory prezydentury a zróżnicowanie aksjologiczne konceptów” sumujące uzyskane wyniki i układające je w narrację o trzech różnych politycznych wizjach: lewicowej, narodowo-prawicowej i liberalno-demokratycznej.

I tu także otwiera się pole do następnych badań – dla Autorki lub jej kontynuatorów – odnajdywanie kolejnych elementów poszczególnych dyskursów w wypowiedziach rodzimych lub zagranicznych polityków bądź innych uczestników czy komentatorów życia publicznego.

Praca napisana jest płynnie, w każdym rozdziale znajdują się odwołania do kluczowych prac licznych badaczy, dzięki czemu Autorka nie tylko udowadnia znajomość literatury przedmiotu i prezentuje własną erudycję, ale też pokazuje umiejętność stosowania przytaczanych teorii do analiz konkretnego materiału językowego. Doktorantka dobrze uzasadnia wybór konkretnych metod badawczych. Część teoretyczna pracy napisana jest rzeczowo i dotyczy najważniejszych dla omawianej koncepcji zagadnień. Doktorantka prowadzi wywód w sposób logiczny i przemyślany. Podczas referowania stanu badań wykazuje się umiejętnością panoramicznego spojrzenia na omawiane zagadnienia i prezentowania teorii pochodzących z różnych kręgów kulturowych, dokonując jednocześnie ich samodzielnego oglądu oraz umiejętnej syntezy.

Przeprowadzone sprawnie wywody pokazują dojrzałość krytyczną Badaczki, która potrafi w sposób spójny dobrać narzędzia i rzeczowo opisać zastosowany aparat analityczny.

W części analitycznej doskonale wykorzystuje Autorka możliwość wszechstronnego i wieloaspektowego oglądu tekstów, ilustrując stawiane tezy przykładami ze stworzonego przez siebie korpusu. Materiałowa strona dysertacji została dobrze przygotowana a badania przeprowadzono bardzo sumiennie i ich rezultaty zostały zaprezentowane w sposób przejrzysty, w dobrze opracowanych, wieńczących każdy z rozdziałów syntetycznych definicjach wybranych konceptów (w świetle wypowiedzi poszczególnych prezydentów). Tak jak już wspomniałam wyżej, uważam, że w pracy przedstawiono materiał metodologiczny i analityczny tak bogaty, iż może być on zaczątkiem wielu kolejnych interesujących badań. Mam więc nadzieję, że Badaczka pójdzie nakreślonym przez siebie szlakiem i będzie kontynuowała tak dobrze rozpoczęte dzieło.

W ramach dyskusji nad pracą chętnie usłyszałabym odpowiedzi na następujące pytania: 1) Jakie wymieniłaby Pani swoiste cechy stylu każdego z prezydentów – czy po samym tekście byłaby Pani w stanie poznać nadawcę? 2) Czy można mówić, Pani zdaniem, o specyfice kulturowej polskiego dyskursu prezydenckiego i jeśli tak, jak na podstawie badanego materiału można byłoby ją scharakteryzować? I na koniec, ponieważ wspomina Pani o tym w paru miejscach, chciałabym dopytać o 3) humor w wystąpieniach prezydenckich (czy szerzej publicznych politycznych) – czy występuje, jeśli tak, to u kogo i w jakich okolicznościach i z jakimi spotyka się reakcjami.

Podsumowując mogę stwierdzić, że Pani magister Magdalena Wołoszyn w swojej pracy doktorskiej prezentuje stan badań nad samym pojęciem dyskursu, rzetelnie osadza dyskurs prezydencki na tle innych dyskursów i dokonuje solidnych, interesujących i szczegółowych analiz lingwistyczno-kulturowy kluczowych konceptów dyskursu prezydenckiego. Dodatkowo gromadzi obszerny korpus materiałowy, prezentujący cztery kadencje prezydenckie. Stawia sobie za zadanie opracowanie konkretnego zagadnienia naukowego i zamysł ten konsekwentnie realizuje. Omawiane przez Doktorantkę kwestie warte są rozwijania zwłaszcza w kontekście dalszych badań nad różnymi gatunkami dyskursu publicznego oraz w perspektywie porównawczej innych dyskursów prezydenckich – polskich i obcych. Praca napisana jest piękną polszczyzną, w sposób jasny i przejrzysty. Całość opracowania wskazuje na wielki wysiłek włożony w solidne przygotowanie i perfekcyjne zredagowanie dysertacji.

3. Konkluzja

Ze względu na skrupulatność w przedstawieniu podjętego tematu, wszechstronnie wykorzystany imponujący materiał badawczy i perfekcyjny sposób jego opracowania uznać należy, że przedstawiona do oceny rozprawa jest przedsięwzięciem badawczym zasługującym na wyróżnienie i językoznawczą kontynuację. Praca doktorska Pani magister Magdaleny Wołoszyn z pewnością zasługuje też na opublikowanie. Dysertacja lub jej część mogłaby zostać wydrukowana zarówno jako monografia lub po przeredagowaniu i w bardziej syntetycznej wersji mogłaby zostać uznana także za podręcznik do analiz językowo-kulturowych różnych gatunków wypowiedzi publicznych.

Zgodnie z ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki rozprawa doktorska „powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego [...] oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej” (art. 13 ust. 1 ustawy). Konkludując stwierdzam, że praca Pani magister Magdaleny Wołoszyn, pt. „Analiza lingwistyczna dyskursu prezydenckiego (na przykładzie wystąpień publicznych Aleksandra Kwaśniewskiego, Lecha Kaczyńskiego i Bronisława Komorowskiego)” z naddatkiem spełnia ustawowe wymagania stawiane dysertacjom doktorskim i w związku z tym wnoszę o dopuszczenie jej Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Dariusz Bnoroche